

ผ่านมาก็เพียงผ่านไป: รัฐธรรมนูญกับความหมายและความเสื่อมคลาย ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย, พ.ศ.2475-2500

อิทธิเดช พระเพ็ชร

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่ออธิบายความเสื่อมคลายแนวความคิดรัฐธรรมนูญผ่านประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 รัฐธรรมนูญได้รับการสร้างและสถาปนาความหมายอย่างน้อย 4 ความหมาย ทว่าในช่วงทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา แนวความคิดและความหมายของรัฐธรรมนูญได้ค่อยๆ เสื่อมคลายด้วยสาเหตุสำคัญสองประการ หนึ่ง คือ กระบวนการถอดรื้อทำลายรัฐธรรมนูญจากการรัฐประหาร พ.ศ.2490 และ สอง คือ กระบวนการลดทอนความหมายจากงานเขียนของปัญญาชนอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวยังคงส่งผลต่อแนวความคิดทางการเมืองไทยจวบจนปัจจุบัน

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย, รัฐธรรมนูญ, รัฐประหาร 2490

อิทธิเดช พระเพ็ชร นักศึกษาปริญญาระดับโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Email: <soberman08@gmail.com>.

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การสร้างภาพลักษณ์ทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในหนังสือพิมพ์ไทย (พ.ศ.2500-2506)” ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้เขียนขอขอบคุณปรัชญากรณม์ ลครพล สำหรับความช่วยเหลือด้านเอกสารประกอบการเขียนและการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นด้วยดีเสมอมา ขอขอบคุณนริศ มาเกิด ที่ช่วยเหลือด้านต่างๆ เสมอ และขอขอบคุณอาจารย์ ดร.เชาวฤทธิ์ เชาว์แสงรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่คอยช่วยเหลือเอาใจใส่และให้คำปรึกษา อย่างไม่รู้ดี ผู้ที่กล่าวนามไม่มีส่วนต้องรับผิดชอบใดๆ ต่อความผิดพลาดและต้นเงินทางสติปัญญาในบทความนี้ ทั้งหมดเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

Just a Dream: The Constitution in the Context of Meaning and Degeneration in Thai Political History, 1932-1947

Ittidech Prapech

ABSTRACT

The aim of this article is to investigate the degeneration of constitutionalism concepts through Thai political history. After the Siamese revolution in 1932, the constitution was created and established at least four meanings. However, it was degenerated since 1947 because of two factors: the demolition process after the coup in 1947, and the sabotage of its meaning from conservative and royalists' writings. Those impact had still have a great influence on current Thai political thoughts.

KEYWORDS: Constitution, Democracy, 1947 Coup

Iddidech Prapech is a graduate student at the Department of History, Thammasat University. E-mail: <soberman08@gmail.com>.

This article is part his MA thesis titled “Kan srang phablak thang kan muang khong champhon sarit thanarat nai nangsue phim thai (pho.so.2500-2506) [A Construction of Field Marshall Sarit Thanarat’s Political Image] at the Department of History, Thammasat University. The author would like to thank Pratchakorn Lakornphon for helps in archival materials and exchanges of idea, Narit Makoet for helps in several ways, and Dr Chaowarit Chaoaengrat - my supervisor - who has helped guiding him through and through. However, those who are mentioned are not responsible for mistakes and shortcomings in this article. All errors and short-comings are his sole responsibility.

บทนำ

“รัฐธรรมนูญ” เป็นคำที่เป็นภาษาทางการหรือภาษาราชการ (official language) ในช่วงหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนคำเรียกกฎหมายสูงสุดของประเทศจาก “พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม” ฉบับ 27 มิถุนายน พ.ศ.2475 เป็น “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม” ฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 ในงานเขียนเรื่องการบัญญัติศัพท์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสิริพงษ์ประพันธ์ (2506: 369-371) ทรงกล่าวถึงการบัญญัติคำว่ารัฐธรรมนูญภายหลังการปฏิวัติว่า “มีคนถามข้าพเจ้าว่า (1) ‘ธรรมนูญ’ เท่านั้นไม่พอหรือ? ทำไมจึงต้องเติม ‘รัฐ’... ‘ธรรมนูญ’ และ ‘พระราชธรรมนูญ’ เป็นคำที่ใช้ก่อนแล้ว และทั้ง 2 คำ มิได้หมายถึง Constitution เพราะเรายังไม่มีความสติสุขขั้นนี้ ถ้าเราไม่ใช้ ‘ธรรมนูญ’ และ ‘พระราชธรรมนูญ’ โดยนัยอย่างเดิมแล้ว เราจะนิยมใช้หมายถึงความสติสุขขั้นนี้ได้ แต่ความเป็นจริง เรายังใช้คำทั้ง 2 นั้นอยู่...เพราะฉะนั้น ตามความเห็นของข้าพเจ้า เห็นว่า ‘รัฐธรรมนูญ’ กินความตรงกับคำฝรั่งว่า ‘คอนสติติวชัน’ ได้ดี”

หลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 คณะราษฎรมีความพยายามในการสร้างวัฒนธรรมการเมืองในระบบใหม่ ทั้งในแง่ความรู้ ความเข้าใจ และวัฒนธรรม เพื่อปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยมทางการปกครอง ที่ให้ความสำคัญต่อระบอบการปกครองโดยรัฐธรรมนูญ คณะราษฎรได้ส่งกลุ่มปาฐกถาเดินทางไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศเพื่อเผยแพร่ระบอบรัฐธรรมนูญ นำรูปภาพไปแจกตามหมู่บ้านห่างไกลและเอาตัวบทรัฐธรรมนูญไปแจกข้าราชการอำเภอ ครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีการจัดงานฉลองรัฐธรรมนูญและได้มีการสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยที่ถนนราชดำเนิน (สุราชัย, 2553: 102)

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาด้วยความคิดและความเชื่อในปัจจุบัน แน่ใจว่าการมีรัฐธรรมนูญมิได้หมายถึงหรือเท่ากับความเป็นประชาธิปไตย ทั้งในฐานะอุดมการณ์และระบอบการเมืองเป็นแน่ เพราะฉะนั้น หากมองย้อนวิเคราะห์กลับไปสู่ความรู้ความเข้าใจในสมัยหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 จึงปรากฏงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่เห็นว่า การสถาปนาแนวความคิดรัฐธรรมนูญของคณะราษฎรก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่า เมื่อมีรัฐธรรมนูญก็แสดงว่าเป็นประชาธิปไตย (ดูตัวอย่างงานที่ให้ความเห็นดังกล่าวนี้ใน เฉลิมเกียรติ, 2531: 17; กนก, 2527: 7) หรือการกล่าวว่รัฐธรรมนูญไทยนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นกฎหมายสูงสุด เป็นสถาบันหลักทางการเมืองไทย ก็อาจถูกประเมินจากความเชื่อในปัจจุบันได้ว่าเป็นเรื่อง “เพื่อฝัน”

แน่นอน การวิเคราะห์และมีความคิดเห็นเช่นนี้มิได้เป็นเรื่องผิดพลาด แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือ เหตุใดคณะราษฎรจึงสถาปนารัฐธรรมนูญในความหมายเช่นนั้น ความหมายของรัฐธรรมนูญ ณ ตอนนั้นเป็นเช่นไร และแนวความคิดและความหมายรัฐธรรมนูญเสื่อมคลายลงไปได้อย่างไร บทความนี้จึงสนใจการสร้างความหมายรัฐธรรมนูญหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 เพื่อพยายามทำความเข้าใจการเสื่อมคลายแนวความคิดรัฐธรรมนูญในเชิงประวัติศาสตร์การเมืองไทย

การสร้างความหมายรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณาในเชิงพัฒนาการข้อเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงระบอบทางการเมืองของสยามนับตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จนถึงสมัยปฏิวัติของคณะราษฎร แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม (Consti-

tutionalism) คือส่วนสำคัญของข้อเรียกร้องต่อความเปลี่ยนแปลงจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ระบอบการปกครองที่เรียกว่า “คอนสติติวชันแนลโมนากี” (Constitutional Monarchy) (กรุณา ดูเอกสารข้อเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใน ชัยอนันต์และชาติติยา, 2518) และแนวความคิดนี้ก็ยังเป็นจุดร่วมเด่นชัดที่สุดของคณะราษฎรในการปฏิวัติ พ.ศ.2475 (นครินทร์, 2553: 309) ดังนั้น การสถาปนาแนวความคิดรัฐธรรมนูญของคณะราษฎรจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญโดยตรงต่อการกล่าวอ้างการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบราชาธิปไตยได้กฎหมาย (รัฐธรรมนูญ) เพื่อสร้างความชอบธรรมและเป็นแนวทางสำหรับการปกครองในระบอบการเมืองใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนเป็นผู้ได้รับฉันทานุมัติ (consensus) จากประชาชนในการเปลี่ยนแปลง (มานิตย์, 2540: 63)

การจำกัดอ้างความชอบธรรมด้วยแนวความคิดรัฐธรรมนูญ คงเป็นเหตุให้คณะราษฎรต้องสร้างความรู้ ความหมาย และวัฒนธรรมการปกครองในระบอบใหม่ แนวความคิดรัฐธรรมนูญช่วงหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 จึงมีความหมายเพิ่มเติมขึ้นจากสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่เดิมอาจสื่อความเพียงกฎหมายสูงสุดที่ให้ความสำคัญในการกำหนดและระบุถึงสิทธิเสรีภาพของราษฎรในระบอบการเมือง และให้ความสำคัญในการ “จำกัด” การใช้อำนาจรัฐหรือพระราชอำนาจในการปกครอง (ณัฐพล, 2556: 74) โดยงานศึกษาของ บัณฑิต จันทรโรจนกิจ (2549: 139-168) แสดงให้เห็นว่า หลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 มีการสร้างความหมายแนวความคิดรัฐธรรมนูญอย่างน้อย 4 ความหมาย ได้แก่ รัฐธรรมนูญในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (sacred object) รัฐธรรมนูญในฐานะความเจริญก้าวหน้าของชาติ รัฐธรรมนูญในฐานะของโครงสร้างอำนาจรัฐสมัยใหม่ และรัฐธรรมนูญในฐานะสัญลักษณ์ของระบอบราชาธิปไตย

ในประเด็นการสร้างความหมายรัฐธรรมนูญ บทความนี้ใช้คำอธิบายการประกอบสร้างความหมายรัฐธรรมนูญจากงานของบัณฑิต จันทรโรจนกิจ เป็นฐานนำไปสู่ความเข้าใจการเสื่อมคลายแนวความคิดรัฐธรรมนูญ จึงขอกำกล่าวถึงการประกอบสร้างความหมายรัฐธรรมนูญโดยสังเขป ดังนี้

ความหมายแรก รัฐธรรมนูญในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การสร้างความหมายแรกนี้ค่อนข้างเป็นแนวความคิดที่สอดคล้องร่วมกัน ดังเห็นได้จากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานคำแนะนำแก่สภาผู้แทนราษฎรว่าการประกาศรัฐธรรมนูญนั้นเป็นของสำคัญยิ่งใหญ่ “โดยที่ทรงเห็นว่ารัฐธรรมนูญนั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์และเป็นของที่ควรจะขลัง” (ชาลววิทย์และธำรงค์ศักดิ์, 2560: 198) ขณะที่คำอธิบายในงานของนักเขียนสารคดีการเมืองหลังการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่เป็นผู้นิยมในระบอบการปกครองใหม่ก็กล่าวถึงว่า “เราจึงยอมเสียสละได้แม้กระทั่งชีวิตเพื่อรักษาเพื่อเทอดไว้ เมื่อรัฐธรรมนูญสยามเป็นสิ่งที่อุทิศชีพให้ได้เช่นนี้ก็เห็นเหตุผลเพียงพอแล้วว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พึงเคารพสักการะเพียงใดมิต้องไขความอื่นอีก” (พร, 2479: 30-31 อ้างใน สมบัติ, 2533: 86-87) อย่างไรก็ตาม บทความนี้มีข้อคิดเห็นแตกต่างจากงานของบัณฑิตในแง่ความหมายของความศักดิ์สิทธิ์อยู่บ้าง เนื่องจากเห็นว่า ความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญมีนัยยะน่าสนใจสองความหมาย คือ ความหมายแรกเป็นความศักดิ์สิทธิ์แบบ “ชาวบ้าน” ที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่ลึกลับดลบันดาลและมีอำนาจลึกลับในเชิงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ โดยไม่มีนัยพระราชอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องมากนัก และความ

หมายที่สอง เป็นความศักดิ์สิทธิ์แบบ “พระราชอำนาจ” คือเป็นความศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยตรง ดังปรากฏใน “พระราชพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ” และคำปรารภรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีการช่วงชิงและสร้างความหมายต่อรัฐธรรมนูญว่าเป็นของ “พระราชทาน” (ดู ชำรงค์ศักดิ์, 2548)¹

ความหมายที่สอง รัฐธรรมนูญในฐานะความเจริญก้าวหน้าของชาติ การสร้างความหมายนี้เป็นการอธิบายเพื่อแสดงให้เห็นถึงความชอบธรรมในการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ดังเห็นได้จากหนังสือ “คู่มือพลเมือง”ของสำนักงานโฆษณาการที่กล่าวว่า

“การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นี้ย่อมมีผลดีเมื่อราษฎรยังไม่ฉลาดพอที่จะนำตนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยในการปกครอง แต่ทุกวันนี้การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นของเก่าพ้นสมัยเสียแล้ว...การที่ให้คุณค่าแก่คนเดียวหรือหมู่คณะเดียวมีอำนาจปกครองประเทศอย่างเด็ดขาดนั้นจะทำให้ประเทศล้าหลังไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร” (สำนักงานโฆษณาการ, 2479: 34-35 อ้างใน สมบัติ, 2533: 76-77)

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงจำเป็นยิ่งที่พลเมืองจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับระบอบการปกครองใหม่ โดยเฉพาะเรื่อง สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ และความเสมอภาคของคนในระบอบประชาธิปไตยเพื่อให้ประเทศชาติก้าวหน้าไปสู่ความเจริญสถาพรได้โดยเข้มแข็ง ซึ่งแหล่งกำเนิดก็คือรัฐธรรมนูญเพราะ

“รัฐธรรมนูญให้สิทธิแก่พลเมืองตามคุณธรรมและคุณวุฒิ ให้เสรีภาพและความเสมอภาคแก่พลเมืองโดยทั่วกัน รัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้พลเมืองได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามความรู้ความสามารถของตน ทุกวันนี้รัฐธรรมนูญได้ทำให้รู้สึกว่าเป็นประเทศเป็นของประชาชนชาวสยามทุกคน” (สำนักงานโฆษณาการ, 2479: 34-35 อ้างใน สมบัติ, 2533: 168)

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะประเมินการสร้างความหมายรัฐธรรมนูญในฐานะความเจริญก้าวหน้าของชาติว่าเป็น โฆษณาชวนเชื่อของคณะราษฎรหรือไม่ก็ตาม นัยสำคัญของแนวความคิดและความหมายรัฐธรรมนูญคือ ทำให้แนวความคิดเรื่อง “ชาติ” เปลี่ยนไป กล่าวคือ คำว่าชาติในสมัยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถูกอธิบายด้วยกรอบความคิดทางการเมืองแบบ Royal Absolutism หรือที่เรียกว่า แนวคิดแบบชาติบ้านเมือง (Patriotism) โดยเป็นชาติที่หมายถึงประชาคมหนึ่งที่มีสถาบันทางสังคมและการเมืองอันมีประวัติความเป็นมายาวนาน มีความสำคัญ และมีคุณค่าควรแก่การยกย่องไว้เป็นอย่างสูง สำหรับสังคมการเมืองสยามแล้วจึงหมายถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ แม้จะถือว่าราษฎรก็เป็นหน่วยหนึ่งของชาติ แต่ราษฎรย่อมมีเพียง “หน้าที่” รักษาและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหา

1 บัณฑิต จันทร์โรจน์กิจ (2549: 140-148) เห็นว่า ความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญอย่างน้อยสองความหมาย ความหมายแรกเป็นความศักดิ์สิทธิ์แบบ “ดั้งเดิม” คือมีลักษณะที่จะคลบับคาลหรือสร้างอำนาจกลับให้เกิดขึ้น ซึ่งสะท้อนจากพิธีกรรม “พระราชพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ” รวมทั้งภาพตัวแทนของรัฐธรรมนูญที่เป็นสมุดโบราณและจารคำปรารภ/พระราชปรารภด้วยภาษามงคลและสันสกฤตตามจารึกกฎหมายโบราณ ส่วนความหมายที่สอง คือ อำนาจบังคับใช้รัฐธรรมนูญในลักษณะของกฎหมายแบบใหม่

กษัตริย์ที่ดำรงอยู่แล้ว ขณะที่คำว่าชาติหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 มีนัยความหมายในลักษณะแบบชาติ (Nation)² ที่ความสำคัญต่อราษฎรประชาชนว่ามีคุณค่าสูงสุด คืออยู่เหนือสถาบันการเมืองอื่น ๆ ทั้งหมด (นครินทร์, 2549)

“จินตกรรม” ของการสื่อสารถึงความหมายคำว่าชาติแบบใหม่ได้ปรากฏในการสร้างความหมายรัฐธรรมนูญหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ว่าเป็น “เครื่องผูกพันเราให้รู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน เป็นญาติ ใกล้ชิดสนิทสนมกัน สำหรับชาวสยามนั้นได้แก่ “ชาติไทย” ตามสัญญาประชาคมของชาวสยามว่าชนชาวสยามทั้งประเทศจะร่วมกันฉันพี่น้อง” (พร, 2479: 31-32, 40 อ้างใน สมบัติ, 2533: 86-87, 90) ขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญก็กลายเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวร่วมกันทางการเมือง ดังที่มีผู้กล่าวว่า

“ก่อนหน้ามีรัฐธรรมนูญ เราไม่ค่อยได้สำนึกถึงคุณค่าแห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของราชอาณาจักรเลย เพราะเราอยู่ห่างกันทั้งกายและใจ แต่เมื่อเรามีรัฐธรรมนูญแล้ว เราเข้าใกล้ชิดกันสนิทสนมกันมากเพราะผู้แทนของเราทุก ๆ ส่วนแห่งราชอาณาจักรมาประชุมที่สภาผู้แทนราษฎรร่วมกัน ปรีกษาหารือกัน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของพวกเรา เราแต่ละคนเอาใจใส่และเงี่ยหูฟังกิจการของแผ่นดินเท่ากับเป็นกิจการของเราเอง..ทำให้เรารู้สึกว่า เวลาที่ราชอาณาจักรเป็นอันหนึ่งอันเดียวจริง ๆ นี้มิใช่ผลแห่งการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญหรือ?” (พระราชธรรมนิเทศ, 2477: 12-13 อ้างใน บัณฑิต, 2549: 154)

อาจกล่าวได้ว่า ความหมายและแนวความคิดรัฐธรรมนูญที่คณะราษฎรพยายามสถาปนา คือ การสร้างจินตกรรมแห่งความเป็น “ชาติ” ที่สื่อความหมายถึงราษฎรหรือประชาชนเป็นสำคัญ

ความหมายที่สาม รัฐธรรมนูญในฐานะของโครงสร้างอำนาจรัฐสมัยใหม่ ความหมายนี้อธิบายสถานะ หน้าที่และกลไกการทำงานของรัฐธรรมนูญในระบอบการปกครองแบบใหม่ เนื่องจากคำเรียกตามศัพท์การเมืองร่วมสมัยการปฏิวัติ พ.ศ.2475 เป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาสู่ “ระบอบราชาธิปไตยใต้กฎหมาย” ต่อมามีการบัญญัติศัพท์คำว่ารัฐธรรมนูญจึงเริ่มปรากฏคำว่า “ระบอบราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญ” หรือ “ระบอบรัฐธรรมนูญ” ความหมายของรัฐธรรมนูญในส่วนนี้จึงสัมพันธ์โดยตรงต่อแนวความคิดรัฐธรรมนูญในทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ค่อนข้างสูง ดังปรากฏว่ากลุ่มนักกฎหมายนิยมเขียนงานอธิบายประเด็นนี้ เช่น งานของหลวงจักรปาณีศรีวิสุทธ์ (2475: 2) อธิบายหน้าที่ของรัฐธรรมนูญว่า “กำหนดอำนาจของผู้เป็นประมุขนั้น ๆ และกล่าวถึงสิทธิและอำนาจของราษฎรและผู้แทนราษฎร กับอำนาจของเจ้าพนักงานฝ่ายราชการคือเสนาบดี และอำนาจฝ่ายตุลาการ คือศาลในการวินิจฉัยบรรดคดี เป็นต้น” ขณะที่งานร่วมสมัยอีกชิ้นหนึ่งแสดงให้เห็น

2 ปุณฺณ เทพนรินทร์ (2555: 53) กล่าวว่า ชาติ (nation) ถือเป็นฐานความชอบธรรมสูงสุดและเป็นแหล่งที่มาของอำนาจแห่งรัฐ กระบวนการนี้เป็นผลผลิตโดยตรงจากการปฏิวัติฝรั่งเศสใน ค.ศ.1789 ซึ่งได้สถาปนาหลัก “อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติ” (national sovereignty) ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยนัยยะของชาติ (nation) นี้มาจากการจัดประชุมสภาฐานันดร ซึ่งประกอบไปด้วย บุนนาง นักบวช และสิ่งทีเรียกว่า “ฐานันดรที่สาม” อันประกอบด้วยประชาชนที่เหลือทั้งหมด ทั้งนี้ฐานันดรที่สามได้ตัดสินใจเรียกตัวเองว่า National Assembly (สภาผู้แทนราษฎร/สมัชชาแห่งชาติ) ดังนั้น นัยยะของคำว่า ชาติจึงสื่อความหมายถึงประชาชน

ว่า “รัฐธรรมนูญสยามเป็นกฎหมายอันสูงสุดของประเทศซึ่งบุคคลทุกชั้นต้องเคารพรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่ให้กำเนิดแก่กฎหมายทั้งปวง เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่กับความเป็นอยู่ของชาติ” (วรรณไวทยาการ, 2475 : 61 อ้างใน สมบัติ, 2533: 67) หลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 จึงปรากฏความพยายามสร้างความหมายและสถาปนาแนวความคิดรัฐธรรมนูญในฐานะ “สถาบันใหม่” เพิ่มเติมขึ้นเป็น ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของรัฐธรรมนูญในฐานะสถาบันหลักของรัฐ

ความหมายที่สืบทอดรัฐธรรมนูญในฐานะสัญลักษณ์ของระบอบประชาธิปไตย ความหมายนี้เห็นได้อย่างเด่นชัดที่สุดผ่านภาพตัวแทนสัญลักษณ์รัฐธรรมนูญ ดังปรากฏอยู่ตามหน้าปกหนังสือ ตราสัญลักษณ์ แสตมป์ หรืออนุสาวรีย์ “ประชาธิปไตย” (บัณฑิต, 2549: 161-166; มานิตย์, 2540) แม้คำว่าประชาธิปไตยจะเป็นวาทกรรมที่มีการเคลื่อนตัวทางความหมายเสมอ แต่ในช่วงก่อนและหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ก็ดูจะมีความหมายลงตัวร่วมกันอย่างหนึ่งว่าหมายถึงระบอบการปกครองที่อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นภาพตัวแทนในการอธิบายว่า “รัฐธรรมนูญสยามนั้นเป็นแบบประชาธิปไตย คือแบบที่ให้ราษฎรมีอำนาจสูงสุด ให้การจัดการปกครอง เป็นของราษฎรๆ ได้กระทำเองตามความพอใจเพื่อประโยชน์ของราษฎรเอง มิใช่ของเอกชนของเอกชนใดเฉพาะ” (พร, 2479: 31 อ้างใน สมบัติ, 2533: 86)

ขณะที่ภายหลังเหตุการณ์พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีออกพระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา และกรณีคณะกู้บ้านกู้เมืองพยายามเข้ายึดอำนาจการปกครอง รัฐธรรมนูญก็ยิ่งถูกอธิบายความหมายควบคู่กับประชาธิปไตย ดังปรากฏมีผู้กล่าวว่า “หากบทกฏกระทำการเป็นผลจนถึงแก่ก้ำกัยชนะไว้ได้แล้ว ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญยังคงเป็นมิ่งขวัญของประชาชาติไทยอยู่หรือหาไม่สมบูรณาญาสิทธิราชย์อาจกลับมีชีวิตอีกก็ได้ใครจะรู้!” (ส. ยนตรวิทย์, 2478: 105-106 อ้างใน สมบัติ, 2533: 88-89) ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏการเรียกชื่อระบอบการเมืองใหม่ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 สลับกันไปมาทั้ง “ระบอบรัฐธรรมนูญ” และ “ระบอบประชาธิปไตย”

การถอดรื้อทำลายรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณารัฐธรรมนูญในฐานะอัตชีวประวัติทางการเมืองไทยผ่านกรอบข้อเสนอนในงานศึกษาเรื่อง การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ ของ เสน่ห์ จามริก (2529) แน่นนอนว่าโดยแท้จริงแล้วนั้นรัฐธรรมนูญย่อมจะเป็นเรื่องแสดงออกซึ่งแนวทางและลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมการเมือง หลักการและแนวทางประเพณีปฏิบัติในสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ รัฐธรรมนูญย่อมเป็นสิ่งที่แสดงถึงสัมพันธภาพทางอำนาจของสังคมการเมือง ดังนั้น ความหมายหรือแนวคิดรัฐธรรมนูญทั้งในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเจริญก้าวหน้าของชาติ โครงสร้างอำนาจรัฐสมัยใหม่ และสัญลักษณ์ของระบอบประชาธิปไตย ย่อมเป็นเพียงภาพปรากฏ ณ ช่วงหนึ่งของสัมพันธภาพการเมืองไทยที่แสดงให้เห็นถึงแนวทางและลักษณะเฉพาะของสังคมการเมืองไทย

อย่างไรก็ดี การเสื่อมคลายของรัฐธรรมนูญในฐานะภาพแทนประชาธิปไตยนั้นเป็นประเด็นที่น่าสนใจ เพราะเป็นที่น่าสังเกตว่างานที่ศึกษาหรือกล่าวถึงความล้มเหลวของแนวความคิดรัฐธรรมนูญ

จำนวนหนึ่ง นิยมให้ความสนใจไปที่ปัญหาของการ “กำเนิด” กล่าวคือ เห็นว่าความล้มเหลวของระบอบรัฐธรรมนูญมาจากการไม่พร้อมของประชาชนส่วนใหญ่ ที่ถูกมองว่ายังไร้การศึกษาและไร้ความรู้ความเข้าใจในการปกครองตนเอง โดยความเชื่อนี้ผูกโยงอยู่อย่างมากกับการประเมินตีความการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ของคณะราษฎรว่าเป็นการ “ชิงสุกก่อนห่าม” หรือมาจากความขัดแย้งทางอุดมการณ์ภายใน คณะราษฎรที่ต่างชิงดีชิงเด่นและแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง จนกลายเป็นอุปสรรคต่อการเสริมสร้างระบอบรัฐธรรมนูญ (ดูงานทบทวนวรรณกรรมประเด็นนี้ใน นครินทร์, 2546: 60-70) หรือข้อวิเคราะห์ของ เสน่ห์ จามริก ที่เห็นว่า

“การขาดองค์ประมุขที่ดำรงอยู่เหนือการขัดแย้งของกลุ่มหรือพรรคต่าง ๆ และซึ่งจะมีบทบาทสำคัญยิ่ง ช่วยประคับประคองให้บรรดาการขัดแย้งและการต่อสู้ทั้งหลายดำเนินไปภายในกรอบของวิถีรัฐธรรมนูญ จุดอ่อนข้อนี้เป็นปัญหาวิกฤตทางรัฐธรรมนูญที่เรื้อรังค้างค้ำมาตั้งแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวสละราชสมบัติ...นับเป็นการสูญเสียและเป็นช่องว่างทางการเมืองที่ยังปราศจากคำตอบ” (เสน่ห์, 2529: 158)

รวมไปถึงความเห็นว่าการสร้างรัฐธรรมนูญให้กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อทดแทนความศักดิ์สิทธิ์ของระบอบการเมืองเก่าส่งผลให้ระบอบรัฐธรรมนูญไม่สามารถเจริญเติบโตหรือยังคงอยู่ภายใต้ร่มเงาวัฒนธรรมความคิดหรือความเชื่อในแบบเก่า (ภูริ, 2558)

กล่าวได้ว่า งานศึกษาที่กล่าวถึงความเสื่อมคลายของแนวความคิดรัฐธรรมนูญทางการเมืองไทยจำนวนหนึ่งนิยมให้ความสนใจไปที่การกำเนิด โดยเฉพาะต่อการปฏิวัติ พ.ศ.2475 และวิถีทางการเมืองหลังจากนั้น โดยมิได้ให้ความสนใจการ “รื้อทำลาย” รัฐธรรมนูญ ซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจหลัก อย่างไรก็ตามที่กล่าวถึงการรื้อทำลายแนวความคิดรัฐธรรมนูญ เช่น งานของสุชาชัย ยัมประเสริฐ (2553: 101-102) ที่เห็นว่า การรัฐประหาร พ.ศ.2490 “นำมาซึ่งการสลายตัวของลัทธิรัฐธรรมนูญ...การรัฐประหารได้ทำลายความต่อเนื่องและทำให้แนวคิดลัทธิรัฐธรรมนูญสลายตัวลง แนวคิดที่ว่ารัฐธรรมนูญไม่สำคัญ จะฉีกเล่นเสียเมื่อไหร่ก็ได้” โดย “ชัยชนะของการรัฐประหารครั้งนี้ก็คือ การปราชัยของคณะราษฎรโดยรวม และเป็นชัยชนะของฝ่ายอนุรักษนิยม ฝ่ายนิยมเจ้าและฝ่ายขุนนางเก่า”

ประเด็นของบทความนี้คือ การเสื่อมคลายของแนวความคิดรัฐธรรมนูญ เป็นกระบวนการที่น่าสนใจในเชิงวัฒนธรรมความคิดทางการเมืองไทย เพราะถึงแม้จะมีความเชื่อว่าการสถาปนาแนวความคิดรัฐธรรมนูญของคณะราษฎรก่อให้เกิดความเข้าใจผิดว่าเมื่อมีรัฐธรรมนูญก็แสดงว่าเป็นประชาธิปไตย และนำมาซึ่งความล้มเหลวทางการเมือง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าระบอบการเมืองไทยจะมีได้ต้องการรัฐธรรมนูญเสียเลย ข้อเสนอคือ การเสื่อมคลายของรัฐธรรมนูญนั้นมิใช่การปิดบังอำพราง ยกเลิกหรือเก็บกดปิดกั้นทั้งหมด แต่เป็นเรื่องราวของการ “บิดผัน” ภาพแทนดังกล่าว ผ่านการแปรเปลี่ยน ละทิ้งความหมาย และสร้างสถาปนาความหมายใหม่ทดแทน โดยบทความนี้ พยายามจะวิเคราะห์ลักษณะดังกล่าวในฐานะ “กระบวนการ” กล่าวคือ เป็นการประติดประต่อองค์ความรู้จากงานศึกษาเชิงแนว

ความคิดรัฐธรรมนูญในทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยจำนวนหนึ่ง เพื่ออธิบายความเสื่อมคลายแนวความคิดรัฐธรรมนูญที่ถูกสร้างสถาปนาในสมัยคณะราษฎร ผ่านกระบวนการหลักคือ กระบวนการถอดรื้อทำลายรัฐธรรมนูญผ่านวิธีการรัฐประหาร พ.ศ.2490 และกระบวนการลดทอนความหมายจากงานเขียนของปัญญาชนอนุรักษ์นิยม-กษัตริย์นิยมในช่วงทศวรรษ 2490 รวมถึงแสดงให้เห็นการสร้าง ความหมายใหม่ทดแทนอีกทางหนึ่ง

กระบวนการถอดรื้อทำลายรัฐธรรมนูญ³ หมายถึงการทำลายรัฐธรรมนูญเดิม เพื่อให้เกิดสภาวะปราศจากรัฐธรรมนูญ แล้วจึงเริ่มสร้างรัฐธรรมนูญใหม่ ตามความหมายนี้ ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 สภาวะการถอดรื้อทำลายรัฐธรรมนูญจึงเกิดขึ้นครั้งแรกในการรัฐประหาร พ.ศ.2490 ถึงแม้หลังการประกาศพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ.2475 จะมีการเปลี่ยนรัฐธรรมนูญ 2 ครั้ง คือ รัฐธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2489 แต่คำอธิบายในการเปลี่ยนผ่านนั้นอยู่บนฐานคิด “ปรับปรุงแก้ไข” สายสัมพันธ์ในการอธิบายจึงยังคงแสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่อง ดังปรากฏในคำปรารภรัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับ ขณะที่คำปรารภในรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) หลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า “ขอให้เลิกใช้รัฐธรรมนูญปัจจุบัน” เพราะฉะนั้น การรัฐประหาร พ.ศ.2490 จึงนับเป็นปฐมทัศน์การรื้อทำลายรัฐธรรมนูญที่สำคัญอันเริ่มต้นด้วยวิธีรัฐประหาร

นอกเหนือไปจากบทบาทของกลุ่มคณะทหารที่ทำการรัฐประหารด้วยกำลังอาวุธโดยตรงแล้ว (ดูงานศึกษาการรัฐประหาร พ.ศ.2490 ใน สุชิน, 2557) คณะรัฐประหารยังหวังจะได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายอนุรักษ์นิยม-กษัตริย์นิยม กล่าวคือ ในงานของสุชาชัย ยัมประเสริฐ (2553: 98-100) ให้ข้อมูลว่า คณะรัฐประหารได้นำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ไปให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร และพระยามานวราชเสวี (ปลอด ณ สงขลา) ซึ่งเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ลงนามประกาศใช้ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ดังกล่าวกรมขุนชัยนาทนเรนทรลงนามแต่ผู้เดียว โดยบุคคลที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อระหว่างคณะรัฐประหารกับกรมขุนชัยนาทนเรนทร คือ ม.จ.จักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์ บุตรเขยของ น.อ.กาจ เก่งระดมยิง (รองหัวหน้าคณะรัฐประหาร) ซึ่งต่อมาได้รับการแต่งตั้งจากคณะรัฐประหารให้เป็นตัวแทนเดินทางไปกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ทั้งนี้ ภายหลังการรัฐประหาร เมื่อนายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี โดยคณะรัฐบาลชุดนี้ประกอบไปด้วยเหล่าเชื้อพระวงศ์ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีหลายท่าน เช่น ม.จ.วิวัฒน์ไชย ไซยันต์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และ ม.ล.เดช สนิทวงศ์ รวมทั้งขุนนางในระบอบเก่า เช่น พระยาศรีวิสารวาจา และ “ชาวน้ำเงินแท้” อย่างเช่น ม.จ.สิทธิพร กฤดากร พระยาศรภัยพิพัฒ และสอ เสถบุตร (ฉัฐพล, 2556: 168)

ภายหลังการถอดรื้อทำลายรัฐธรรมนูญแล้ว ก็เริ่มเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนผ่าน วงกรอบ และสร้างระบอบการเมืองใหม่ ดังเห็นได้จากการใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ.2490 เพื่อนำไปสู่การ

3 ผู้เขียนประยุกต์จากแนวคิดเรื่อง “อำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญ” ในงานศึกษาแนวประวัติศาสตร์ข้อความคิดรัฐธรรมนูญ ของปิยนุตร แสงกนกกุล (2559: 41-100)

สร้างระบอบใหม่ในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2492 ซึ่งงานของฉัฐพล ใจจริง (2556: 103-133) เห็นว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบอบประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์ได้รับรัฐธรรมนูญ ไปสู่ “ระบอบประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” โดยฝ่ายอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยมได้มีบทบาทเข้าร่วมร่างรัฐธรรมนูญและออกแบบรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2492 จึงเป็นรัฐธรรมนูญที่สถาบันพระมหากษัตริย์มีอำนาจมากขึ้นอย่างไรก็ดี ในงานของฉัฐพลได้ศึกษาเปรียบเทียบตัวบทกฎหมายของรัฐธรรมนูญในช่วงทศวรรษ 2490 โดยเฉพาะบทบาทอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ในรัฐธรรมนูญไว้อย่างดีแล้ว บทความนี้จึงขออนุญาตกล่าวถึงการเสื่อมคลายแนวความคิดและความหมายรัฐธรรมนูญเป็นการจำเพาะ

การรื้อถอนทำลายรัฐธรรมนูญจากการรัฐประหาร พ.ศ.2490 ได้ส่งผลต่อความรู้สึกถึงความยั่งยืนของรัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายสูงสุดโดยตรง เพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญนั้นสามารถทำลายได้ แม้คณะรัฐประหารจะยังคงอ้างอิงการมีรัฐธรรมนูญในการปกครอง แต่จากแถลงการณ์ฉบับที่ 15 ของคณะรัฐประหารได้กล่าวอย่างน่าสนใจว่า

“การทำรัฐประหารนั้น ในขั้นแรกเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน แต่เมื่อได้กระทำรัฐประหารสำเร็จจนผู้กระทำรัฐประหารได้ครองอำนาจอันแท้จริงในรัฐแล้ว ผู้กระทำรัฐประหารก็เป็นรัฐอธิปไตยมีอำนาจเล็กลุ่มรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ใช้อยู่ได้ และอาจออกรัฐธรรมนูญและกฎหมายใหม่ได้ บรรดาการกระทำที่ได้เป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่เดิมย่อมไม่เป็นการละเมิดอีกต่อไป” (แถลงการณ์ฉบับที่ 15 ดู สุชิน, 2557: 166)

ข้อความดังกล่าวนี้ยังคงแสดงให้เห็นความหมายของรัฐธรรมนูญในฐานะโครงสร้างอำนาจรัฐสมัยใหม่ แต่ไม่ได้มีความสำคัญในฐานะกฎหมายสูงสุดหรือสถาบันการเมืองหลักอีกต่อไป ดังนั้นหากใช้คำว่า “พัฒนาการรัฐธรรมนูญไทย” จากความหมายการเป็นกฎหมายสูงสุดและสถาบันหลักทางการเมือง ก็อาจกล่าวได้ว่าเป็นพัฒนาการถดถอย โดยในงานของ เสน่ห์ จามริก (2529: 267) ได้ให้ความเห็นว่า ปัญหาขัดข้องเกี่ยวกับฐานะทางกฎหมายของการประกาศใช้กฎอัยการศึกโดยหัวหน้าคณะรัฐประหาร/ปฏิวัติย่อมเป็นอันคลี่คลายไปได้ โดยอาศัยการยืนยันรับรองจากแนววินิจฉัยจากแวดวงนิติศาสตร์และตุลาการของไทยเอง ซึ่งเสน่ห์ตั้งข้อสังเกตถึงกระแสนิติศาสตร์นั้นจะตรงและสอดคล้องเข้ากันเป็นอย่างดีกับแนวทางความต้องการของคณะรัฐประหาร ทั้งนี้ ในงานศึกษาทางปรัชญากฎหมายไทยของจรูญ โฆษณานันท์ ได้กล่าวถึงข้อสังเกตนี้ว่า

“แถลงการณ์ฉบับที่ 15 ของคณะรัฐประหาร 2490 ดูเหมือนเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการก่ออิทธิพลสำคัญในทฤษฎีกฎหมายว่าด้วยการรัฐประหาร ก่อนที่จะยกระดับความชอบธรรมจนมีสถานะภาพของการรับรองเชิงกฎหมายในคำพิพากษาฎีกาช่วงปี 2495-2496 แม้ละว่าโดยสถานะความศักดิ์สิทธิ์ในระดับหนึ่งของคำพิพากษาฎีกาทั่วไป กำเนิดแห่งคำพิพากษาเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดอิทธิพลในด้านความเชื่อหรือการยอมรับหรือการจำยอมต่อแนวคิดทางกฎหมายดังกล่าวในหมู่นักกฎหมายหรือประชาชนพอสมควร” (จรัล, 2541: 427)

ในช่วงกลางทศวรรษ 2490 ซึ่งยังคงเป็นช่วงสมัยการเมืองของคณะรัฐประหาร ได้ปรากฏการตีความทางกฎหมายที่สำคัญต่อการสร้างความชอบธรรมในการรื้อถอนศาลายรัฐธรรมนูญด้วยวิธีการรัฐประหาร ว่าเป็นสิ่งอันชอบธรรมหากทำการรัฐประหารยึดอำนาจสำเร็จ โดยให้เหตุผลว่า

“ข้อเท็จจริงได้ความว่าใน พ.ศ.2490 คณะรัฐประหารได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศได้เป็นผลสำเร็จ การบริหารประเทศชาติในลักษณะเช่นนี้ คณะรัฐประหารย่อมมีอำนาจที่จะเปลี่ยนแปลง แก้ไขยกเลิกและออกกฎหมายตามระบบแห่งการปฏิวัติ เพื่อการบริหารประเทศชาติต่อไป มิฉะนั้นประเทศชาติจะตั้งด้วยความสงบไม่ได้ ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ.2490 จึงเป็นกฎหมายอันสมบูรณ์” (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/2496 อ้างใน จรัญ, 2541: 424)

คำอธิบายดังกล่าวนี้จะส่งผลต่อแนวความคิดและความยั่งยืนของรัฐธรรมนูญ เพราะทำให้ความหมายของรัฐธรรมนูญที่เคยถูกสร้างให้สื่อความหมายว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน และประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดอันเป็นความหมายร่วมกับคำว่าประชาธิปไตย ได้ถูกเคลื่อนย้ายมาสู่คณะรัฐประหารที่ทำการยึดอำนาจสำเร็จ เพราะฉะนั้น อำนาจอธิปไตย รัฐธรรมนูญ และอำนาจของประชาชนจึงสามารถแยกออกจากกันได้ อย่างไรก็ตาม นอกเหนือไปจากกระบวนการรื้อถอนศาลายระบอบรัฐธรรมนูญแล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการเสื่อมคลายรัฐธรรมนูญคือ กระบวนการลดทอนความหมาย กระบวนการนี้เป็นการเมืองเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากกระบวนการรื้อถอนศาลายรัฐธรรมนูญจากการรัฐประหาร พ.ศ.2490

ลดทอนความหมายรัฐธรรมนูญ

ระบอบรัฐธรรมนูญของคณะราษฎรกับระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของฝ่ายกษัตริย์นิยม แม้จะมีลักษณะอธิบายด้วยแนวคิดระบอบราชาธิปไตยได้กฎหมายคล้ายกัน แต่ก็เป็นไปด้วยโลกทัศน์และแนวความคิดที่แตกต่างกัน เพื่อให้เห็นความชัดเจนในประเด็นนี้ บทความนี้เห็นว่าสามารถทำความเข้าใจได้โดยผ่านแนวความคิดและความหมายรัฐธรรมนูญในช่วงทศวรรษ 2490 ซึ่งได้เสื่อมคลาย ถูกลดทอนและบิดผันผ่านคำอธิบายจากงานเขียนของปัญญาชนอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยม ตัวอย่างเช่น งานเขียนของนายหนวย (ศิลปิน ชยาเฉลิม) (2495: 154) ที่เห็นว่ารัฐธรรมนูญของคณะราษฎรมีความหมายเป็นเพียง “หนังสือมอบโอนอำนาจในการปกครองแผ่นดินจากพระเจ้าอยู่หัวมาให้แก่บุคคลกลุ่มหนึ่ง” และ “สัญญาเช่าแผ่นดินโดยไม่คำนึงถึงแป๊ะเจี๊ยะ” รัฐธรรมนูญจากการปฏิวัติ พ.ศ.2475 จึงเป็นเพียง “เครื่องมือ” ในการแย่งชิงอำนาจและการกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตัว มิได้เป็นกฎหมายสูงสุดและไม่มีเหตุผลที่จะให้ความศักดิ์สิทธิ์อีกต่อไป

ชุดคำอธิบายเช่นนี้ยังปรากฏในงานเขียนของจำลอง อิศระรงค์ โดยเห็นว่าเป็นเรื่องขบขันและวิถดการที่มีการตบตาคนไทยให้หลงละเมอเพื่อฝันกันไปว่ารัฐธรรมนูญคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะ “รัฐธรรมนูญนั้นก็คือ ตัวหนังสือเราดี ๆ นี่เอง หาใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์มหิทธานภาพที่สามารถจะดลบรรดาล

สิ่งใดๆ ให้บังเกิดขึ้นได้โดย ‘อิทธิฤทธิ์’ แบบ ‘ปาฏิหาริย์’ ก็หาไม่” โดยจำลองยังเล่าในเชิงขบขันว่าเป็นความเข้าใจผิดที่ชาวไร่ชาวนาส่วนมากเข้าใจว่ารัฐธรรมนูญเป็นสิ่งสมควรจะกราบไหว้บูชา บางคนก็ไปเข้าใจว่าเป็นลูกพระยาพหลฯ และมีฤทธิ์ศักดิ์านภาพเหลือล้น เพราะ

“ไม่ใช่ยังั้น เรื่องมันเป็นอย่างนี้ คือว่าทิดพูนลูกทิดโห่งทำยเมืองนนท์นั้นแหละ เขาไปบวชเป็นพระ แล้วเรียนวิชาเปนมออยู่วัดมหาธาตุ บังเอิญไปได้ลายแทงมาอันหนึ่งบอกที่ซ่อนตำรายาวิเศษเอาไว้ในถ้ำภูเขาพระพุทธรศาสนา แล้วเอามาผสมยาขึ้นขนานหนึ่งกินเข้าไปแล้วหายตัวได้ ทั้งมีฤทธิ์เดชเหาะเหิรเดินอากาศได้ด้วย แล้วคิดการยึดอำนาจการปกครองจากในหลวงจนสำเร็จ ในหลวงเลยยกให้เป็นพระเจ้าแผ่นดินแทน เขาจึงทำรูปตำรายาวางไว้ให้พวกเรากราบบูชาต่อไปยังงี้ละ” (จำลอง, 2492: 224-227)

คำอธิบายลักษณะดังกล่าวนี้มีได้เป็นการปฏิเสธรัฐธรรมนูญ แต่ทำให้ความเชื่อและความหมายของรัฐธรรมนูญในสมัยคณะราษฎรสลายลงและสร้างความหมายใหม่ กล่าวคือ แนวความคิดรัฐธรรมนูญทั้งในฐานะกฎหมายสูงสุดและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ได้ถูกบิดผันแปรเปลี่ยนความหมายเป็นเพียง “ตัวหนังสือธรรมดา” และกลายเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์เท่านั้น ซึ่งก็สอดคล้องกับงานสารคดีการเมืองชิ้นสำคัญของ แมลงหวี่ (ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช) เรื่อง “เบื้องหลังประวัติศาสตร์” ซึ่งตีพิมพ์หลังการรัฐประหาร พ.ศ.2490 ไม่นาน ที่กล่าวว่า “ส่วนที่ยืนยันว่ารัฐธรรมนูญมีอยู่แล้ว ใครจะก่อรัฐประหารล้มรัฐบาลไม่ได้นั้น เป็นข้อกล่าวอ้างยืนยันที่เหลวไหล เพราะปรากฏเป็นความจริงต่างประเทศอยู่ว่า รัฐธรรมนูญของไทยได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือกอบโกยหาประโยชน์ใส่ตัว” (เสนีย์, 2509: 156) ทั้งนี้ แมลงหวี่ยังได้กล่าวอย่างน่าสนใจต่อรัฐธรรมนูญในเชิงวัฒนธรรมว่า “สำหรับชาวไร่ชาวนาหัวเก่า รัฐธรรมนูญยังเป็นในหลวง...สำหรับพวกที่หัวใหม่มกกว่านั้นสักหน่อย รัฐธรรมนูญคือลูกชายเจ้าคุณพหลฯ” ทว่า “ตราบใดที่ราษฎรยังเข้าใจว่ารัฐธรรมนูญคือลูกชายเจ้าคุณพหลฯ..เมืองไทยจะก้าวไปสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงได้ไม่” (เพ็ชิ่งอ้าง: 342-347)

อย่างไรก็ตาม อันที่จริงแล้วในส่วนของการลดทอนความหมายรัฐธรรมนูญมิได้เป็นสิ่งเกิดขึ้นหลังทศวรรษ 2490 เท่านั้น เพราะบริบททางการเมืองภายในและภายนอกก่อนหน้านั้นดูจะส่งผลกระทบต่อแนวคิดรัฐธรรมนูญอยู่บ้าง โดยเฉพาะกระแส “ลัทธิผู้นำ” ช่วงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ในสมัยของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่ว่าเหตุดังกล่าวจะถูกนิยามนับรวมว่าเป็นสมัยคณะราษฎรหรือไม่ก็ตาม แต่หลักความคิดลัทธิผู้นำที่เกิดขึ้นและถูกเผยแพร่อย่างเอาจริงเอาจังโดยรัฐบาลจากทั้งวิทยุกระจายเสียง คำขวัญเช่น “เชื่อผู้นำ ชาติพ้นภัย” “เชื่อพิบูลสงคราม ชาติไม่แตกสลาย” “ความปลอดภัยของชาติ อยู่ที่เชื่อผู้นำ” หรือในเชิงการเมืองวัฒนธรรมอื่นๆ เช่น การติดรูปภาพจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตามสถานที่ราชการและฉายภาพในโรงมหรสพ ถึงแม้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าวจะสอดคล้องกับกระแสการเมืองภายนอกในช่วงสงครามโลกที่ลัทธิผู้นำกำลังเป็นที่ตื่นตัว แต่คงปฏิเสธมิได้ว่าแนวคิดลัทธิผู้นำ (ของไทย) ในทางหนึ่งได้ทำให้การสร้างและสถาปนาแนวคิดรัฐธรรมนูญในสังคมไทยต้องชะงักหรือถูกลดทอนความสำคัญลงไปเหลือเพียงเป็นสมุดหนังสือ ดังสะท้อนจากคำ

กล่าวของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่กล่าวถึงการสร้างลัทธิผู้นำในช่วงนั้นว่า“ญี่ปุ่นมีเครื่องมือยึดมั่น อยู่คือพระเจ้าแผ่นดินของเขา ของเราไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดแน่นอน ที่มีอยู่ก็คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ชาติก็ไม่มีตัวตน ศาสนาก็ไม่ทำให้คนเลื่อมใสถึงยึดมั่น พระมหากษัตริย์ ก็ยังเป็นเด็ก เห็นแต่รูป รัฐธรรมนูญก็เป็นสมุดหนังสือ เวลาบ้านเมืองคับขันจะเอาอะไรเป็นเครื่องยึดไม่ได้ ผมจึงให้ตามนายกรัฐมนตรี้” (เฉลิมเกียรติ, 2531: 23-26)

อย่างไรก็ดี การรัฐประหาร พ.ศ.2490 ก็นับเป็นหมุดหมายสำคัญต่อความเสื่อมคลายแนวความคิดรัฐธรรมนูญ ความหมายเดิมได้ลดทอนและแปรเปลี่ยน เพราะการรัฐประหารได้ส่งผลโดยตรงต่อความเสื่อมคลายรัฐธรรมนูญทั้งในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์และในฐานะของโครงสร้างอำนาจรัฐสมัยใหม่ ขณะที่งานเขียนของปัญญาชนอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยมก็ได้ลดทอนความหมายรัฐธรรมนูญทั้งในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สัญลักษณ์ของระบอบประชาธิปไตย รวมถึงอธิบายแนวความคิดเรื่องชาติด้วยความหมายใหม่ที่ไม่มียุทธธรรมนุญเกี่ยวข้องกับอีกต่อไป เพราะนอกจากรัฐธรรมนูญจะถูกหรือทำลายและลดทอนความหมายแล้ว ยังปรากฏการสร้างความหมายของชาติให้หมายถึงการดำรงอยู่ของสถาบันพระมหากษัตริย์อีกครั้ง ดังปรากฏในการเห็นการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ภายหลังการรัฐประหาร โดย ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญกล่าวแสดงว่า

“พระมหากษัตริย์มีคุณค่าแก่เมืองไทย คือว่าโดยเหตุที่การปกครองได้เปลี่ยนมา 15 ปี ยังไม่เจ็ดจิตใจของประชาชน บางทีคำว่าประเทศบางคนยังไม่รู้ ไปรู้เอาว่าเป็นรูปเจ้าคุณพลฯ บางคนรู้สึกว่าพระปกเกล้าฯ เป็นประเทศ อะไรเหล่านั้นอยู่ในจิตใจของประชาชน อย่างน้อยมีพระเจ้าแผ่นดินก็ยังดึงจิตใจประชาชน ยังไม่ปล่อยไปไกลหรือตกเหวเลย...คนธรรมดาไม่รู้ลึกว่าชาติคืออะไร ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน จับไม่ติด ถ้าบอกว่าในหลวงใกล้เข้าไปหน่อย อย่างทหารที่ไม่รู้อะไรเหมือนกัน เขาบอกว่าไปรบเพื่อชาติก็ไปรบกับเขา ตายเป็นตาย แต่ชาติคืออะไรก็ไม่รู้ เพราะฉะนั้นการที่จะมีพระมหากษัตริย์เพื่อเป็นเครื่องมือโน้มน้าวจิตใจให้คนรักชาติดีกว่าเหตุอย่างอื่น” (รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 5/2491 วันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2491 อ้างใน นครินทร์, 2549: 89)

เมื่อพิจารณาความหมายของชาติจากแนวความคิดของปัญญาชนอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยมในช่วงทศวรรษ 2490 น่าสนใจว่า ก็ได้ให้ความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของคนหรือประชาชนด้วยเช่นกัน กระนั้น การก่อตัวของอุดมการณ์ราชาชาตินิยมในช่วงทศวรรษ 2490 ซึ่งได้ประกอบสร้างให้ราชา กลายเป็นหนึ่งเดียวกับชาติ ยังสร้างความคิดที่ว่า ดินแดนที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้เป็นของชาติพันธุ์ไทย และดินแดนแห่งนี้มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขต่อเนื่องมาแต่อดีตโดยพระองค์ทรงนำพาผู้คนทั้งหมดให้วิวัฒนาการพัฒนาไปได้โดยตลอด ดังนั้น การปกครองของดินแดนแห่งนี้จึงสมควรแล้วที่จะต้องเชื่อมโยงพัฒนาต่อยอดจากระบบปกครองครั้งเก่าก่อน (ปฤณ, 2556: 18) ท้ายที่สุด แนวความคิดนี้ปรากฏเชิงประจักษ์ทางการเมืองเมื่อคราวจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติใน พ.ศ.2501 ในประกาศคณะปฏิวัติระบุว่า “ในประการสำคัญที่สุด คณะปฏิวัติยึดมั่นเสมอว่า พระมหากษัตริย์กับชาติ

ไทยจะแยกกันไม่ได้ ประวัติศาสตร์ของชาติไทยตั้งแต่ต้นมาจนบัดนี้ตั้งอยู่บนรากฐานสถาบันที่ว่าพระมหากษัตริย์ทั้งเป็นสัญลักษณ์ของชาติ และทั้งเป็นมิ่งขวัญของประชาชน คณะปฏิวัติจะรักษารากฐานแห่งสถาบันอันนี้ไว้โดยเติมกำลังความสามารถ” (ประกาศของคณะปฏิวัติ 20 ตุลาคม 2501, ใน ชัยอนันต์, พีรศักดิ์ และเชาวนะ, 2535: 97-99)

ในแง่นี้ รัฐธรรมนูญจึงมิได้มีความหมายถึงชาติและเป็นความเจริญก้าวหน้าของชาติอีกต่อไป ความหมายของรัฐธรรมนูญกับชาติจึงแยกออกจากกัน แปรเปลี่ยนความสัมพันธ์สู่ความหมายของชาติที่ไม่สามารถแยกกันออกได้กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ความสำคัญของชาติในแบบดังกล่าวนี้ย่อมอยู่ควบคู่กับการจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นแนวคิดชาติบ้านเมืองในแบบเดิม ซึ่งส่งผลโดยตรงทำให้ราษฎรหรือประชาชนที่เคยมีความหมายหรือเป็นเจ้าของชาติ หรือเจ้าของรัฐหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 เปลี่ยนสถานะกลายเป็นผู้ถูกปกครองที่มีภาระหน้าที่พิทักษ์รักษาชาติ รับผิดชอบต่อชาติ และจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ (นครินทร์, 2549: 39) โดยไม่มีเรื่องราว แนวความคิดหรือความหมายรัฐธรรมนูญเกี่ยวข้องแต่อย่างใด

การสร้างเรื่องเล่าและภาพแทนรัฐธรรมนูญแบบใหม่ในทศวรรษ 2490

น่าสังเกตว่า นอกจากจะปรากฏการออกแบบระบอบการเมืองใหม่ของฝ่ายกษัตริย์นิยมแล้ว ยังปรากฏเรื่องเล่าการอ้างอิงกล่าวถึงรัฐธรรมนูญผ่านระบอบการเมืองจารีตก่อน พ.ศ.2475 ด้วย⁴ ซึ่งบทความนี้จะขอลำดับถึงรัฐธรรมนูญในเชิงเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ เพื่อแสดงให้เห็นฐานคิดและข้อสังเกตบางประการของแนวความคิดรัฐธรรมนูญของปัญญาชนอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยม อันแตกต่างออกไปจากแนวคิดและความหมายที่คณะราษฎรได้ประกอบสร้างหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 เพราะคำอธิบายสำหรับระบอบการปกครองแบบจารีตของไทย รัฐธรรมนูญหมายถึงหลักเกณฑ์เงื่อนไขในการ “จำกัด” พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์เป็นการเฉพาะ ดังคำอธิบายในพระนิพนธ์เรื่อง “The Old Siamese Conception of The Monarchy” ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ที่ทรงเห็นว่า การปกครองแบบจารีตโบราณของสยามนั้นก็มิมีกฎระเบียบแบบแผนหรือรัฐธรรมนูญ (Constitution) ซึ่งเรียกว่า ธรรมศาสตร์ หรือ “คัมภีร์พระธรรมศาสตร์” โดยมีที่มาจากหน้าที่คนไทยแต่เดิมรับเอาพุทธศาสนาแบบหินยานเข้ามาจนส่งอิทธิพลต่อระบบการปกครอง คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของพระพุทธศาสนาถูกนำมาใช้ในฐานะที่เป็นรัฐธรรมนูญจำกัดพระราชอำนาจ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี หากพิจารณาแนวความหมายของคัมภีร์พระธรรมศาสตร์จะพบว่า เป็นกฎหมายที่ให้ความสำคัญต่อเรื่อง คุณธรรม ศีลธรรม เมตตาธรรมของผู้ปกครอง หรือในประเด็นแนวคิดมหาสมมุติ ซึ่งต่อมาเรียกว่า “อเนกชนนิกรสโมสรสมมุติ” อันหมายความว่าพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ได้รับการเลือกสรรจากประชาชนให้ขึ้นมาทำหน้าที่ผู้ปกครอง (ดู เกรียงศักดิ์, 2536: 46-52) ก็

4 ควรเน้นด้วยว่า รัฐธรรมนูญ เป็นคำที่บัญญัติขึ้นใช้จริงจึงหลังปฏิวัติ พ.ศ.2475 การอ้างอิงว่ามีรัฐธรรมนูญในระบอบการเมืองจารีตก่อนหน้านั้น นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2549: 24-25) เห็นว่า “การที่เรื่องบอกเล่าได้นำเอาแนวคิดและคำประดิษฐ์ใหม่ “สวม” เข้าไปในเรื่องราวที่เป็นอยู่เดิม ก็ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก กลายเป็นเรื่องเดิมที่มีเค้าโครงใหม่ รวมทั้งมีจินตนาการใหม่ ๆ ได้อีกมากมายตามพลังของแนวความคิดและคำศัพท์ทางการเมืองใหม่ที่สวมเข้าไปใช้เป็นโครงเรื่องนั้น”

เป็นแนวคิดและความหมายที่ “มีได้” กล่าวถึงอำนาจทางการเมืองของผู้ปกครอง เช่นเรื่อง สิทธิ เสรีภาพ เสมอภาค ในทางสังคมการเมืองนัก กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่ถูกเชื่อมโยงอธิบายว่าคือรัฐธรรมนูญในแง่หลักกฎเกณฑ์การจำกัดพระราชอำนาจ มีนัยยะสำคัญแสดงให้เห็นว่า ระบบการปกครองแบบจารีตของไทยเป็นแบบราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญหรือราชาธิปไตยจำกัดอำนาจ มากกว่าจะกล่าวถึงความหมายของรัฐธรรมนูญในประเด็นเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และเสมอภาค ในทางสังคมการเมือง อันนิยมถูกกล่าวถึงและให้ความหมายในสมัยคณะราษฎร

ขณะที่ในงานเขียนเรื่อง “เบื้องหลังประวัติศาสตร์” ของ “แมลงหิว” ได้กล่าวอ้างแตกต่างออกไปว่า รัฐธรรมนูญแรกของไทยนั้นคือ หลักศิลาจารึก เพราะ

“ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงได้มีจารึกลงไว้เป็นหลักฐานรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวไทยหลายประการ เช่น...เสรีภาพในการค้าขาย ...ว่าด้วยสิทธิในการร้องทุกข์ขอความยุติธรรม...รัฐธรรมนูญการปกครองประชาชนนี้ พ่อขุนรามคำแหงให้ไว้แต่ประชาชนคนไทย...และได้พระราชทานให้ด้วยพระราชหฤทัยเปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณาธิคุณต่อไพร่ฟ้าประชาชน โดยหาได้มีผู้ใดโต้แย้งพระราชอำนาจ หรือเรียกร้องทวงสิทธิเสรีภาพมาเป็นของประชาชนไม่ ผู้ที่ยังเข้าใจผิดว่ารัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2475 เป็นรัฐธรรมนูญการปกครองฉบับแรกของเมืองไทย ควรเข้าใจเสียใหม่ให้ถูกว่า รัฐธรรมนูญการปกครองของเราได้มีมาก่อนนานแล้ว และได้มีขึ้นเป็นครั้งแรกในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง” (เสนีย์, 2509: 218-220)

จะสังเกตว่า แม้คำอธิบายดังกล่าวจะกล่าวถึงเรื่องเสรีภาพ สิทธิ แต่ก็มีได้เป็นสิทธิ เสรีภาพในทางการเมือง ทั้งยังเน้นย้ำว่ารัฐธรรมนูญศิลาจารึกเป็นถึง “พระราชทาน” โดยหาได้มีผู้ใดโต้แย้งพระราชอำนาจ หรือเรียกร้องทวงสิทธิเสรีภาพมาเป็นของประชาชนไม่ ดังนั้น แนวความคิดรัฐธรรมนูญของปัญญาชนกษัตริย์นิยมจึงเป็นแนวคิดที่แตกต่างออกไปจากการสถาปนาความหมายรัฐธรรมนูญของคณะราษฎรหลังปฏิวัติ พ.ศ.2475 กล่าวคือ เป็นแนวความคิดและความหมายที่เน้นย้ำถึงการ “จำกัด” พระราชอำนาจโดยใช้เรื่องคุณธรรม ศีลธรรมและความเมตตากรุณาทางพระพุทธศาสนา มากกว่าแนวคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองต่อเรื่องการมีสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคทางสังคมการเมือง

ประเด็นสำคัญคือ หากพิจารณารัฐธรรมนูญในฐานะความศักดิ์สิทธิ์ ความหมายรัฐธรรมนูญแบบคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ มีได้หมายถึงความมีกฤษฎาอกินิหาร แต่จะหมายถึงความศักดิ์สิทธิ์ในฐานะหลักธรรมคำสอน การปกครองโดยธรรมด้วยการอ้างอิงหลักพระพุทธศาสนา ดังนั้นก็อาจหมายความว่าสถาบันหลักที่แท้จริงของสังคมการเมืองไทย คือ ชาดี ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เนื่องด้วยรัฐธรรมนูญสำหรับระบอบการปกครองจารีตนั้นเป็นส่วนหนึ่งของโลกทัศน์ทางศาสนาที่ผูกโยงต่อการเป็นกฎเกณฑ์และระเบียบทางการเมืองของผู้ปกครองอยู่แล้ว

ในท้ายที่สุด พร้อมกันกับการเคลื่อนความหมายคำว่าประชาธิปไตยในช่วงทศวรรษ 2490 รัฐธรรมนูญในฐานะสัญลักษณ์ประชาธิปไตยก็เริ่มเห็นห่างกันออกไป โดยเฉพาะการนิยามสร้าง

ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ ซึ่งเห็นว่าการมีรัฐธรรมนูญที่เปิดให้ประชาชนมีสิทธิ และเสรีภาพทางการเมือง มีระบบพรรคการเมืองและมีผู้แทนประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารปกครองประเทศได้ก่อให้เกิดความวุ่นวาย เพราะแนวความคิดและความหมายรัฐธรรมนูญเช่นนี้ไม่เหมาะสมและไม่สอดคล้องกับโครงสร้างสังคมไทย อีกทั้งขัดกับวัฒนธรรมผู้หลักผู้ใหญ่ ระบบอุปถัมภ์ และการนับถือผู้มีพระคุณ ฯลฯ (ดู นครินทร์, 2549: 99) ดังนั้น ความเป็นประชาธิปไตยจึงไม่จำเป็นต้องหมายถึงการมีรัฐธรรมนูญแบบสมัยใหม่ เพราะแนวความคิดหรือความหมายรัฐธรรมนูญจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ของคณะราษฎรนั้น ได้รับการบิดผันเป็นเพียง “หนังสือมอบโอนอำนาจในการปกครองแผ่นดินจากพระเจ้าอยู่หัวมาให้แก่บุคคลกลุ่มหนึ่ง” และ “สัญญาเช่าแผ่นดินโดยไม่คำนึงถึงเบ้าเจ็ยะ” เท่านั้น

สรุป

การเสื่อมคลายของแนวความคิดรัฐธรรมนูญสมัยคณะราษฎร มิได้เกิดจากอาการหยุดไปเสียดื้อ ๆ หรือเป็นเพราะการสานต่อ หรือทดแทนอุดมการณ์ในระบอบการเมืองเดิม แต่อาจมาจากกระบวนการถอดรื้อทำลายจากการรัฐประหาร พ.ศ.2490 และกระบวนการลดทอนความหมายจากงานเขียนของปัญญาชนอนุรักษนิยม-กษัตริย์นิยมในช่วงทศวรรษ 2490 ผลสำคัญในด้านแนวความคิดทางการเมืองคือ รัฐธรรมนูญจึงมิได้เป็นภาพแทนประชาธิปไตย มิได้สื่อความหมายถึงชาติแบบประชาชน มิได้มีความศักดิ์สิทธิ์ และมีได้เป็นสถาบันหลักทางการเมืองไทย ซึ่งในแง่หนึ่งก็ถือเป็นการสิ้นสุดของการเรียกระบอบการเมืองหลังการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ว่า “ระบอบรัฐธรรมนูญ” ด้วยเหตุนี้ การรับรู้และความเข้าใจเรื่องรัฐธรรมนูญ ณ ปัจจุบัน ด้วยความคิดและความเข้าใจว่ารัฐธรรมนูญเป็นภาพแทนของระบอบประชาธิปไตย เป็นกฎหมายที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นแหล่งกำเนิดสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคในสังคมการเมือง รวมทั้งเป็นสถาบันหลักทางการเมืองไทยที่จะขาดไปมิได้ จึงถือได้ว่าเป็นเรื่องเข้าใจผิด เป็นความคิดที่เพ้อฝัน หรือหากเคยเกิดขึ้นแล้วก็เป็นแต่เพียงแค่ “ฝันไป” เท่านั้น

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- กนก วงษ์ตระหง่าน. 2527. *การเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิข. 2536. “ประชาธิปไตยแบบไทย.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรัญ โฆษณานันท์. 2541. *ปรัชญากฎหมายไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จำลอง อิทธะรงค์. 2492. *ละครการเมือง*. พระนคร: โรงพิมพ์สหอุปกรณ์การพิมพ์.
- เฉลิมเกียรติ ผิวฉนวน. 2531. *ประชาธิปไตยแบบไทย: ความคิดทางการเมืองของทหารไทย (2519-2529)*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัชดิยา กรรณสูต. 2518. *เอกสารการเมือง-การปกครองไทย พ.ศ.2417-2477*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช, พีรศักดิ์ จันทวรินทร์ และเชาวนะ ไตรมาศ. 2535. *ข้อมูลพื้นฐานกึ่งศตวรรษแห่งการ*

- เปลี่ยนแปลงการปกครองไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. 2560. *ปฏิวัติ 2475*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ฉัฐพล ใจจริง. 2556. *ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ: ความเคลื่อนไหวของขบวนการปฏิวัติสยาม (พ.ศ. 2475-2500)*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.
- ธงชัย วินิจจะกูล. 2556. *ประชาธิปไตยที่มีกษัตริย์อยู่เหนือการเมือง: ว่าด้วยประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.
- ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. 2548. “10 ธันวาคม วันพระราชทานรัฐธรรมนูญ หรือวันรัฐธรรมนูญ?” น. 89-113. ใน *ธรรมศาสตร์และการเมืองเรื่องพื้นที่*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. 2553. *การปฏิวัติสยาม 2475*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. 2549. *กรณี ร.7 ทรงสละราชสมบัติ: การตีความหมายและการสานต่อความหมายทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: กบไฟ.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. 2546. *ความคิด ความรู้ และอำนาจการเมืองในการปฏิวัติสยาม 2475*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. 2549. “แนวความคิดชาตินิยมบ้านเมือง: กำเนิด พัฒนาการ และอำนาจการเมือง.” *วารสารธรรมศาสตร์*, 27 (2): 2-41.
- นราธิปพงษ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่น. 2506. *วิทยาวรรณกรรม*. พระนคร: แพร์พิทยา.
- นายหนวย (นามแฝง). 2495. *เจ้าฟ้าประชาธิปไตย ราชันผู้รักชาติ*. พระนคร, โอเดียนสโตร์.
- บ้งจัต จันทรโรจนกิจ. 2549. *รัฐธรรมนูญสถาปนา: ชีวิตและชะตากรรมของประชาธิปไตยในวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: วิทยา.
- ปฤถะ เทพนรินทร์. 2555. “อุดมการณ์ราชาชาตินิยมกับกระบวนการแปลงเจตจำนงมหาชนให้กลายเป็นเจตจำนงแห่งราชา.” *ฟ้าเดียวกัน*, 13 (2): 51-74.
- ปิยนุตร แสงกนกกุล. 2559. *รัฐธรรมนูญ ประวัติศาสตร์ข้อความคิด อำนาจสถาปนา และการเปลี่ยนผ่าน*. นนทบุรี: ฟ้าเดียวกัน.
- กฤษี พ่วงศรีเจริญ. 2558. “‘ลัทธิอนุชาธิปไตย’ กับสยามสมัยคณะราษฎร.” *ศิลปวัฒนธรรม*, 37 (2): 74-103.
- มานิตย์ นวลละออง. 2540. *การเมืองไทยยุคสมัยลัทธิชาตินิยมไทย*. กรุงเทพฯ: บริษัท รุ่งเรืองรัตน์พรินติ้ง จำกัด.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. 2509. *ประชุมนิพนธ์ของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช*. พระนคร: บำรุงสาส์น.
- เสน่ห์ จามริก. 2529. *การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา.
- สุจิน ตันติกุล. 2557. *รัฐประหาร พ.ศ.2490*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุราชัย ยัมประเสริฐ. 2553. *แผนชิงชาติไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ 6 ตุลารำลึก.
- สมบัติ จันทรวงศ์. 2533. *ภาษาทางการเมือง: พัฒนาการของแนวอธิบายการเมืองและศัพท์การเมืองในงานเขียนประเภทสารคดีทางการเมืองไทย พ.ศ.2475-2525*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Translated Thai References

- Chaiching, N. 2013. *Kho fan fai nai fan an lueachuea khwamkhluanwai khong khabuankan patipak patiwat syam 2475-2500* [To Dream the Impossible Dream: The Movement of the Siamese Counter-Revolutionary Movement]. Nonthaburi: Fa Diao Kan.
- Chanthonwong, S. 1990. *Phasa thangkanmeuang phathana khong naeo athibai kanmeuang lae sapkanmeuang nai kankhian prophet sarakhadi thang kanmeuang thai 2475-2525* [Political Language: The Development of Political Explanation and Vocabulary in Thai Political Feature Writhing, 1932-1982]. Bangkok: Thai Khadi Research Institute, Thammasat University.
- Chanrochanakit, P. 2006. *Ratthathammanun sathapna chiwit lae chatakam khong prachathippatai nai wathanatham thai* [Constitution: Life and Predestination of Democracy in Thai Cultural]. Bangkok: Wi Pha Sa.

- Chetpatanavanich, K. 1993. "Prachathippatai baep thai [Conceptions of Thai Democracy]." MA Thesis in Political Sciences, Faculty of Political Sciences, Thammasat University.
- Fuwongcharoen, P. 2015. "Latthi bucha rathathammanun kap Syam samai khana ratsadon [Constitutionalism with Siam in the People's Party Era]." *Art and Culture*, 37 (2): 74-103.
- Ittharong, J. 1949. *Lakhon Kanmueang* [Political Drama]. Bangkok: Saha Upakon Kan Phim.
- Jamarik, S. 1986. *Kanmueang thai kab phatthanakan rathathammanoon* [Thai Politics and Constitutional Development]. Bangkok: Thai Khadi Research Institute, Thammasat University.
- Kasetsiri, C and Petchlertanan, T. 2017. *Patiwat 2475* [1932 Revolution]. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- Kosananun, J. 1998. *Pratya Kotmai Thai* [Thai Legal Philosophy]. Bangkok: Ramkhamhaeng University.
- Mektrairat, N. 2010. *Kan Patiwat Siam 2475* [1932 Siamese Revolution]. Bangkok: Fa Diao Kan.
- Mektrairat, N. 2003. *Khvamkhit khwamru lae amnatkanmueang nai kanpatiwat siam 2475* [Thoughts, Knowledge, and Political Power in the Siamese Revolution 1932]. Bangkok: Fa Diao Kan.
- Mektrairat, N. 2006. *Korani ro 7 song sala rat sombat kan tikhvam mai lae kan san to khwammai thang kanmueang* [The Abdication of Rama 7: Political Interpretation and Implication]. Bangkok: Kobfai Publishing.
- Mektrairat, N. 2006. "Naeo khvamkhit chat banmueang kamnoet phatthanakan lae amnat kanmueang [Patriotism: Source Development and Political power]." *Thammasat Journal*, 27 (2): 2-41.
- Nai hon huai (Sinlapachai Chanchaloem). 1952. *Chaofa pracha thi pok rachan phu nirat* [Rama 7: The Exiled King]. Bangkok: Odeon Store.
- Narathiphongpraphan, Prince. 1963. *Witthaya wannakam* [Writings of Prince Narathiphongpraphan]. Bangkok: Phrae Phitthaya.
- Nuanla-or, M. 1997. *Kanmueang thai Yuk Sanyalak* [Symbols in Thai Political]. Bangkok: Rung Rueang Rat Printing.
- Petchlertanan, T. 2005. "10 Thanwakhom: Wan phraratchathan rathathammanun rue wan rathathammanun? [December 10: The Constitution Day by King or the Constitution day?]," pp.89-113. In *Thammasat University and the Space of Politic in Thailand 1932-2004*. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- Phiu-nuan, C. 1988. *Prachathippatai Baep Thai: Khvamkhit thangkanmueang khong thahan thai 2519-2535* [Thai Democracy: The Political Thought of the Thai Military 1976-1992]. Bangkok: Thai Khadi Research Institute, Thammasat University.
- Pramoj, S, M.R. 1966. *Prachum niphon khong M.R. Seni Pramoj* [Collected Writings of M.R. Seni Pramoj]. Bangkok: Bamrung San.
- Saengkanokkul, P. 2016. *Rathathammanun prawattisat kho khvamkhit amnat sathapna lae kan plian phan* [Constitution: Historical thought, Establishment and Transition]. Nontaburi: Fa Diao Kan.
- Samudavanija, C., and Janthawarin, P., eds. 1992. *Khomon pheunthan keung satawas heang kanplianplaeng kanpokkhong thai* [Basic data of half a century of Thailand's change of regime]. Bangkok: Social Science Association of Thailand.
- Samudavanija, C., and Kannasutra, K. 1975. *Ekkasan kanmueang kanpokkhong thai 2417-2477* [Documents on Thai Politics and Administration 1874-1934]. Bangkok: The

- Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- Tantikul, S. 2014. *Ratthaprahan 2490* [Coup d'etat 1947]. Bangkok: Matichon Press.
- Tepnarin, P. 2012. "Udomkan racha chatniyom kap krabuankan plaeng chetchamnong mahachon hai klaipen chetchamnong haeng rat [The Royal-Nationalism Ideology and the Process of a Transformation of the General will to Become the King's Will]." *Fa Diao Kan*, 13 (2): 51-74.
- Winichakul, T. 2013. *Prachathippatai thi mi kasatri yu nua kanmueang wa duai prawat-tisat kan mueang thai samai mai* [Democracy with King above Politics: On the History of Modern Thai Politics]. Nontaburi: Fa Diao Kan.
- Wongtrangan, K. 1984. *Kanmueang nai rabop prachathippatai thai* [Political in Thai Democracy]. Bangkok: Khroنگkan phoeiphræ phonngan wichai, Chulalongkorn University.
- Yimprasert, S. 1992. *Phaen ching chat thai* [A Scramble Plan of Thailand]. Bangkok: Samnakphim 6 tula ramleuk.

